

Az Akadémiai Kisebbségkutató Műhelyről

Magyar Tudományos Akadémia nemzeti stratégiai kutatásai keretében Glatz Ferenc, az Akadémia elnöke kezdeményezésére 1998 áprilisában hároméves program indult a Kisebbségi kérdés Közép-Európában címmel. Első lépésben az Akadémia társadalomtudományi kutatóhelyei közül a Történettudományi, Szociológiai, Nyelvtudományi, Földrajztudományi és Politikatudományi Intézetekben, a Regionális Kutatások Központjának pécsi, békéscsabai és kecskeméti intézeteiben, a Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézetében, valamint a kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetem Magyar Nyelv és Kultúra Tanszékén, a csíkszeredai Regionális és Antropológiai Kutatások Központjában és a pozsonyi Mercurius Társadalomtudományi Intézetben dolgozó kisebbségkutatók alakították ki közösen a program három évre szóló munkatervét.

Az első évben az alábbi programok elindítására került sor:

	<i>A programvezető neve</i>	A program neve, a kiadvány címe
1.	Csefkó Ferenc	A magyarországi kisebbségi önkormányzatok működése <i>(kutatás és tanulmánykötet)</i>
2.	Glatz Ferenc	Kisebbségi konfliktusok- megoldási alternatívák Kelet-Közép-Európában
3.	Molnár Helga	Újratanulható-e az anyanyelv? <i>(interdiszciplináris kutatási program, 900-as mintán elvégzett lekérdezés, két Műhelyvita és tanulmánykötet)</i>
4.	Szarka László, Sisák Gábor	Magyarország és a magyar kisebbségek kapcsolatrendszere: történeti és mai tendenciák <i>(konferencia Gödöllőn és tanulmánykötet)</i>
5.	Gereben Ferenc	Identitástudat, értékrend, kultúra. Magyar kisebbségek tudatszociológiai jellemzői <i>(tanulmánykötet)</i>
6.	Éger György	Határ, régió és eticitás Közép-Európában. Egy nemzetközi összehasonlító kutatás eredményei <i>(tanulmánykötet)</i>
7.	Kocsis Károly	Szlovákia és Kárpátalja etnikai térszerkezetének átalakulása a 15. századtól napjainkig <i>(kutatás és kiadvány)</i>
8.	Kocsis Károly	Ethnic Geography of the Hungarian Minorities in the Carpathian Basin <i>(kiadvány)</i>
9.	Kemény István	A romák Magyarországon. Az elmúlt évek cigánykutatásainak összegzése <i>(kiadvány)</i> Foglalkoztatottság, munkanélküliség, vállalkozás, informális gazdaság a roma népesség körében <i>(kutatási program és kiadvány)</i>
10.	Pataki G. Zsolt, Arday Lajos, Molnár Imre, Soós Kálmán	A határon túli magyar közösségek autonómia-tervei, politikai érdekvédelme és jogi helyzete az 1989. évi fordulatot követő évtizedben
	Georg Brunner, Gyuresik Iván, Bíró Gáspár	Kisebbségi autonómiák Kelet-Európában és a nemzetközi jog. Megoldási alternatívák a magyar kisebbségek helyzetére a Schengeni Egyezmény után <i>(kutatási program és kiadvány)</i>
11.	A. Gergely András	A magyarországi (főként pilisi) szlovákok identitástudatának vizsgálata A magyarországi horvátok nyelvi identitásmegőrzése A százhalmattai szerbek identitástudatának, hagyományainak elemzése
12.	Bíró A Zoltán, Gyurgyik László	Identitásváltási és nyelvi asszimiláció a székelyföldi és csallóközi tömbmagyar régiókban
13.	Bárdi Nándor, Szarka László	Magyar kisebbség Kelet-Közép-Európában
14.	Vékás János, Stekovits Rita	A vajdasági magyarok 20. századi kronológiája (Bárdi Nándor szerk.)
15.	Filep Tamás Gusztáv, Popély Gyula, Popély Árpád	A szlovákiai magyarok 20. századi kronológiája (Bárdi Nándor szerk.)

Regio . Kisebbség, politika, társadalom 1998. 9. évf. 4.sz.

1999-ben induló, tervezett programok

1.	Szarka László, Keményfi Róbert, Kocsis Károly	Magyar nyelvhatárok változásai a 20. században
2.	Kontra Miklós, Lanstyák István, Csernicskó István, Göncz Lajos, Péntek János	Magyar kisebbségek kéznyelvűségének összehasonlító elemzése
3.	Tilkovszky Lóránt, Janek István, Berényi Mária, Tóth István, Gyurok János	Magyarországi kisebbségek 20. századi kronológiája
4.	Biró A Zoltán	Lokális identitások a Kárpát-medence multietnikus régióiban
5.	Prónai Csaba, Papp Richárd, Kállai Ernő	Romák a Kárpát-medencében. Összehasonlító kutatás (Magyarország, Románia, Szlovákia)
6.	Liszka József, Tamás Pál, Paládi Kovács Attila	Interetnikus kapcsolatok Dél-Szlovákiában
7.	Fejős Zoltán, Kovács Nóra	Tengerentúli magyar diaszpóra
8.	Paládi Kovács Attila, Pozsony Ferenc	Erdélyi magyar szórványok
9.	Szarka László	Asszimilációs folyamatok a magyarországi németek, szlovákok és horvátok körében

A program szervezeti alapját az Akadémiai Kisebbségkutató Műhely jelenti, ahol jelenleg hat, 35 éven aluli fiatal kutató (Kovács Nóra és Prónai Csaba kulturális antropológus, Kállai Ernő szociológus, valamint Eiler Ferenc, Janek István és Szesztay Ádám történész), illetve Sisák Gábor programszervező dolgozik.

Az első évben a projekt alapját azok a már megkezdett kutatási programok alkotják, amelyeket a részt vevő intézetek munkatársai végeznek. Az MTA Történettudományi Intézetében Glatz Ferenc irányításával folyik a *Kisebbség konfliktusok, megoldási alternatívák Kelet-Közép-Európában* című kutatási program, valamint a magyar-magyar kapcsolatok történeti tendenciáit vizsgáló program. A Műhely programcsomagjához tartozó határon túli magyar kutatások közül kiemelkedik a Kontra Miklós (MTA Nyelvtudományi Intézet, Élőnyelvi Osztály) vezetésével a kisebbségi magyarok nyelvhasználatát és kétnyelvűségét vizsgáló kutatás. *A magyar nyelv a Kárpát-medencében a 20. század végén* című sorozat első kötete, Csernicskó István munkája a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról 1998 decemberében jelent meg.

Kocsis Károly (MTA Földrajztudományi Intézet) végzi, illetve irányítja a Kárpát-medence országaiban az etnikai térszerkezet történeti alakulását feldolgozó történeti-földrajzi, térképészeti vállalkozást. A program hathatós támogatásával jelent meg Kocsis Károlynak és Kocsisné Hodosi Eszternek a határon túli magyar nemzeti kisebbségek angol nyelvű társadalom-földrajzi összefoglalása *Ethnic Geography of the Hungarian Minorities in the Carpathian Basin* címmel.

A Történettudományi Intézet és a Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézetének közös vállalkozása az összehasonlító magyar kisebbségtörténeti program, amelynek részeként források, kronológiák és egy összefoglaló kézikönyv szerepel a kiadványi tervek közt.

A hazai kisebbségek problémái közül Csefkó Ferenc (MTA Regionális Kutatások Központja Dél-Dunántúli Intézet) vezetésével készül a kisebbségi önkormányzatok első négyéves ciklusának tapasztalatait összegző tanulmánykötet, amelybe a Műhely fiatal munkatársai és más magyarországi

Regio . Kisebbség, politika, társadalom 1998. 9. évf. 4.sz.

kisebbségi kutatóintézetek munkatársai készítettek esettanulmányokat a hazai kisebbségekről. Ebből a készülő kötetből mintegy bemutatkozásként adunk közzé e kötetben néhány tanulmányt.

A Kisebbségkutató Műhely kezdeményezésére 1998 júniusában indult az *Újratanulható-e az anyanyelv a hazai kisebbségi iskolákban?* című kutatási program, amelybe bevontuk az Oktatókutató Intézet, illetve a magyarországi német, szlovák, román, cigány intézetek munkatársait is. Jelenleg folyik az Imre Anna (Oktatókutató Intézet) által irányított kérdőíves vizsgálat egy-egy magyarországi német, szlovák, román, szerb, horvát, szlovén általános, illetve középiskolában.

A kutatási programcsomag fontos részét jelenti a cigányság vizsgálata: Kemény István az elmúlt évek kutatásait összegző kiadványt készít elő, s 1999-ben jelenteti meg a nemzeti stratégiai kiadványsorozatban a cigányság munkanélküliségét és a feketegazdaságban való részvételét vizsgáló kutatások eredményeit. Ugyancsak 1999-ben a Szociológiai Intézet a Műhellyel közösen további cigánykutató programokat készít elő.

Az Akadémiai Kisebbségkutató Műhely - kiaknázva az akadémiai társadalomtudományi intézethálózatban rejlő interdiszciplináris kutatási lehetőségeket, illetve jobban felhasználva a kül- és belföldi szakmai együttműködéstől remélhető koncentrált kutatási érdeklődést - igyekszik a nemzetközi tudományosság figyelmét a térségünkben élő kisebbségek sajátosságaira irányítani. A havonta sorra kerülő Műhely-viták ennek megfelelően nagy súlyt helyeznek a kisebbségek tipológiai problémáira, a kelet-közép-európai kisebbségi kérdés összehasonlító vizsgálati szempontjaira, valamint a századunk során a Kárpát-medencében lezajlott etnikai változásokra. Az 1999. évi tervek között szerepel egy, a magyarországi kisebbségekkel foglalkozó országos, illetve a kelet-közép-európai térség kisebbségeivel foglalkozó nemzetközi konferencia megszervezése.

Az első évben elkezdett és a továbbiakban tervezett kutatások is jelzik, hogy a Magyar Tudományos Akadémiának ez a stratégiai programja az intézeti együttműködés rugalmas keretei által biztosított interdiszciplináris megközelítésekkel keres választ érdemi kérdésekre. A magyarországi, szomszéd országbeli és más nyugat- és kelet-európai országokban működő kisebbségkutató intézetekkel közösen folytatott kutatásaink pedig azt bizonyítják, hogy komoly igény van a térség kisebbségeinek, etnikai konfliktusainak átfogó vizsgálatára.

Szarka László programigazgató

Academic Research Concerning the Present Condition of Minorities in Hungary

At the initiative of Ferenc Glatz, President of the Hungarian Academy of Sciences, and within the framework of the Academy's national strategic research program, in April 1998 a three-year project titled Minority Issues in Central Europe got under way. Engaging the better part of academic institutes, the project attempts to tackle a set of related topics from a number of angles, using a variety of interdisciplinary approaches. The Academic Minority Research Workshop serves as an umbrella organization for the entire project where currently, among others, a comprehensive collection of essays on lessons learned from the first four years of minority government administration is prepared. The Works published here offer an introduction to this volume.

Ferenc Csefkó, project manager, examines the legal standing of minority governments, surveys the legal environment and legislation regulating actions of self-governments and national minorities. He directs attention at a number of legal anomalies and suggests ways for their correction. Maria Demeter Zayzon gives a historical overview of the Hungarian studies on minorities living in Hungary. Ferenc Eiler looks at the three largest (i.e., German, Slovak and Croatian), while Zoltán Ács at the three smallest (i.e., Bulgarian, Greek and Armenian) national minorities. Both authors base their studies on interviews with self-government officials. Case studies conducted by Nóra Kovács and Ernő Kállai also rely on interviews describing the workings of self-governments in small rural communities dominated either by Croats, Serbs or Gypsies. Based on their experiences of the first four year period of minority self-government, all interviewees agree that, despite early growing pains, minority rights guaranteed under Act 1993/L30CVII, the right to self-government among them, present new opportunities for the preservation of minority identity.